

VI. België en het buitenland / La Belgique et l'étranger

ERIC LAUREYS

«Belgen in Perzië 1915-1941, verwezenlijkingen, verhoudingen en attitudes»

Peeters, Leuven, 1996.

De auteur geeft op een goede 300 blz. een algemeen overzicht van de Belgische aanwezigheid in Perzië (levensomstandigheden, verwezenlijkingen, historische context, opvattingen en vooroordelen). Hij bespreekt hoofdzakelijk de 'zendingen' bij de douane, de post, het ministerie van financiën, het leger en het spoor; bij behandelt daarnaast ook de ondernemers, handelaars en diplomaten.

Vanaf 1898 werd een groeiend aantal Belgische ambtenaren door de Qadjarendynastie angeworven om de administratie van financiën - en daarin dan voornamelijk de douane - te moderniseren en uit te zuiveren (corruptie!); daarna kwamen ook de post, de munt en openbare werken aan de beurt. De auteur stelt vast dat hun werk met succes werd bekroond. Zij wisten de staatsinkomsten "gevoelig te verhogen". J. Naus werd zelfs Minister van State wegens zijn goed beheer van douane en financiën. Na hem ging Lambert Molitor (uit Erezée) de douane leiden (1901) en zijn broer Camille de post (1904). Het waren werkzame, indrukwekkende heren, vooral modelfunctionaris Lambert Molitor die de douane verder wist uit te bouwen tot een efficiënt geheel. Hij lukte er ook in zijn administratie en haar Belgische ambtenaren met vallen en opstaan door de chaotische situatie van de Eerste Wereldoorlog te loodsen, door

snelle beslissingen... en schipperen tussen Duitsers, Russen en Engelsen. De stempel die Naus en de Molitors op hun diensten drukten leeft tot op heden voort : nog in 1952 stelde de VN vast dat de douane één van de efficiëntste Iraanse staatsdiensten was. Terecht legt Eric Laureys ook de nadruk op het succes van de Belgische 'ontwikkelingshulp' op het vlak van de posterijen. Zó degelijk waren die Belgische organisatoren honderd jaar geleden, dat tot op de dag van vandaag in Iran maar weinig brieven onbesteld blijven, zoals ik zelf kon vaststellen.

Bij de inval van Turkije in Perzië (1915) spande Lambert Molitor zich met succes in om de veiligheid van de Belgische douane-beambten te verzekeren, door afwisselend tussen te komen bij de Perzische en Turkse overheden evenals bij de machtige Duitse consul Litten die "aan het hoofd van Ottomaanse troepen" stond (p. 47). De auteur merkt op dat de Belgen volgens de Perzen eveneens toenadering zochten tot de intussen ook binnengevallen Russen en de (in dienst van Perzië staande) 'Kozakkenbrigade', een van de weinige elementen van orde tijdens het woelige begin van de Eerste Wereldoorlog.

De all-round man Lambert Molitor, die rond 1918 met de Perzische voedselvoorziening belast werd, nam daarna ook contact op met de Sovjets en slaagde erin hen te overtuigen het voor hun troepen bestemde graan te laten leveren aan het uitgehongerde Tabriz. Na dit succes werd hij bevorderd tot "algemeen controleur van de bevoorrading" (p. 63) en - ondanks een campagne op touw gezet door profiteurs en woekeraars - tot hoofd van de douane (1920).

De Belgen hadden een machtspositie kunnen uitbouwen dankzij het Brits-Russische antagonisme. Na de Eerste Wereldoorlog verwierf het Britse koninkrijk echter door intriges en een leger van adviseurs en militairen tijdelijk de feitelijke hegemonie over Perzië; als gevolg daarvan nam de Belgische invloed af. Lang duurde dat overwicht echter niet, want de Sovjets plukten de vruchten van hun overwinning op de Wit-Russen van Denikin (1920), op wie de Britten gewed hadden : er kwam een anti-Brits kabinet tot stand. De steeds pragmatische Belgen zochten vanaf 1920 dan ook toenadering tot de Sovjets.

De Britse kolonel Smith, die opperbevelhebber geworden was van de Kozakkenbrigade, moest in 1921 het veld ruimen voor Reza Khan, die deze machtspositie gebruikte om eerste minister te worden en de shah aan de dijk te zetten. In 1926 werd hij zelf tot shah gekroond (Pahlavi) en ging een nationalistische politiek voeren. Tenslotte trokken zowel de Britten als de Sovjets zich uit Perzië terug. Mede daardoor konden de Amerikanen en de Duitsers hun aanwezigheid in Perzië versterken, waardoor de Belgen verder weggedrukt werden. Toch kreeg de Iraanse luchtmacht in 1934 nog Belgische instructeurs.

Naast een nooit vertoonde moderniseringspolitiek en 'verwestersing' ten nadele van de Mullahs, werd door de nieuwe shah een meer onafhankelijke buitenlandse politiek gevoerd. De buitenlandse specialisten werden niet langer aangeworven onder druk van Britten of Russen, zodat 'ontwikkelingshulpers' uit een hele reeks landen naar Perzië werden geroepen. Daarbij scheen Duitsland de voorkeur te genieten. In 1937 kwam een

pro-Duitse regering aan de macht; de kroonprins had zelf contact met de leider van de Hitlerjeugd Baldur von Schirach. In 1941 vreesden de Britten dat Reza Shah, die ook afhankelijk was van Duitse wapenleveringen, helemaal de Duitse kant zou kunnen kiezen; daarom vielen ze (met de VS) Iran binnen en installeerden zijn zoon op de troon.

Eric Laureys concludeert dat de Belgische aanwezigheid in Perzië mogelijk werd omdat het land zich niet helemaal wilde overleveren aan de grote wereldmachten. Door een handige balans-politiek kon België zijn plaats handhaven tot aan de Tweede Wereldoorlog. Deze aanwezigheid beantwoordde aan het streven van de 19de eeuwse expansionistische Belgische economische milieus, maar winstgevende activiteiten kwamen er pas tijdens de jaren dertig. De Belgen in Perzië droegen hoe dan ook bij tot het Belgische prestige en de “Perzische moderniseringsbetrachtingen” (p. 309).

Uitgezonden Belgische ambtenaren hebben een flink deel van de moderne administratie in Perzië opgebouwd en de leidinggevende figuren gevormd. Velen van de honderden die vóór 1914 actief waren hebben zich met hart en ziel ingezet. De door de auteur aangehaalde mening van Annette Destrée die “de gunstige invloed van dit engagement” vaststelt en vergelijkt “met de vaak overhaaste, haast blinde ontwikkelingshulp aan huidige derde wereldlanden” (p. 29), moet helaas worden bijgetreden.

Het werk van Eric Laureys is een aanrader voor allen die interesse hebben voor Iran en het ontwikkelingswerk. Wel heeft de

auteur zich hoofdzakelijk toegelegd op Belgische diplomatieke bronnen. De monomane voorkeur van de meeste Belgische diplomaten uit die tijd voor politieke berichtgeving, verklaart meteen waarom de activiteiten van de Belgische ambtenaren in het boek veel beter uit de verf komen dan deze van vertegenwoordigers uit de economische sector. Wat ook had kunnen voorkomen worden door het intenser gebruik van andere bronnen, is het systematische gebruik van “een zekere...”, zelfs als het niet totaal onbekende personen betreft (bv. “een zekere Wilhelm Wassmuss”... waarvan de auteur zelf vermeldt dat hij “de Duitse Lawrence” wordt genoemd). Het boek bevat ook nogal wat algemeenheden van het type “België kan terugkijken op een rijk verleden en deed heel wat ervaring op het gebied van buitenlandse betrekkingen”. En niet alleen uit deze laatste zin blijkt dat de auteur aan een Vlaamse kwaal lijdt: de tekst bevat nog te vaak gallicismen en andere taalfouten.

Maar al bij al betreft het hier een interessant vulgariserend werk dat bol staat van wetenswaardigheden en dat ook vergelijkingen met vandaag oproept. De intriges en vitterijen van de Perzen, die het de buitenlanders soms moeilijk maken, de kwaadsprekerij, machtsspelletjes, onbeschoftheden en twisten van en onder Belgen, het probleem van de ziekten en de primitieve werkomstandigheden, en zelfs de scheiding in mannen- en vrouwencompartimenten op de paardentram van Teheran komen ons niet helemaal onbekend voor...

Roger Martin